

ЖАРЧОВА ПРОМИСЛОВІСТЬ

№ 6

2008

УДК 664:64-934.043.3

Б.М. ГОНЧАРЕНКО

А.М. СІЛЬВЕСТРОВ, доктори техн. наук

К.В. КОНОВАЛОВ,

Національний університет харчових технологій

МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ НЕСТАЦІОНАРНИХ ОБ'ЄКТІВ ПРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ІНВАРІАНТНОСТІ СИСТЕМ АВТОМАТИЧНОГО КЕРУВАННЯ

Розглянутий вплив точності математичної моделі об'єкта на виконання умов автономності і оптимальності системи автоматичного керування.

Ключові слова: математична модель, система автоматичного керування, точність, інваріантність, нестационарність.

Рассмотрено влияние точности математической модели объекта на выполнение условий автономности и оптимальности системы автоматического управления.

Ключевые слова: математическая модель, система автоматического управления, точность, инвариантность, нестационарность.

В системах автоматичного керування (САК) будь-яка модель об'єкта керування в умовах його нестационарної роботи при збуреннях N лише наближеного (з точністю до ϵ) відображає поведінку об'єкта в обмеженій робочій області G^* зміни керованих параметрів об'єкта X і керувальних діянь Y на обмеженому інтервалі T часу t . Чим менша область G^* , що включає X , Y і t , тим менше ϵ . Розглянемо, як точність (адекватність) моделі об'єкта впливає на виконання умов автономності і оптимальності САК.

З множини змінних (впливів і реакцій) об'єкта виділимо вектор-функції керування $Y(t)$, керовані змінні стану $X(t)$, вимірювані збурення $N_1(t)$, а неконтрольовані внутрішні і зовнішні змінні, а також складові похибки ϵ , що відображають нелінійність і нестационарність об'єкта, представимо вектор-функцією $N_2(t)$. Тоді на інтервалі T часу модель об'єкта керування, що зв'яже змінні X , Y , N_1 , N_2 , можна подати у вигляді лінійної залежності:

$$X(t) = W \cdot Y(t) + W_1 \cdot N_1(t) + W_2 \cdot N_2(t), \quad (1)$$

де W , W_1 , W_2 — стаціонарні на T оператори відображення Y , N_1 та N_2 у відповідну складову вектор-функції $X(t)$.

Інваріантність до збурень N_1 та оптимальність за точністю стабілізації X в САК можна забезпечити відповідним керувальним діянням.

$$Y(t) = W_p(X(t), N_1(t), \beta), \quad (2)$$

де W_p — лінійний оператор регулятора; β — вектор невідомих параметрів моделі об'єкта керування.

При застосуванні в САК принципу регулювання за відхиленням $e(t)$ поточного значення $X(t)$ від бажаного $X^*(t)$ керувальне діяння складає

$$Y(t) = W_p \cdot e(t), \quad (3)$$

Тоді модель об'єкта керування (1) набуває вигляду:

$$X(t) = W \cdot W_p [X^*(t) - X(t)] + W_1 N_1(t) + W_2 N_2(t) \quad (4)$$

Абсолютно інваріантною [1] САК буде за умови, якщо:

$$W_p = \lim_{\alpha \rightarrow \infty} \alpha W^{-1} \quad (5)$$

де α — коефіцієнт підсилення розімкненої САК.

За умови (5) та скінченних значень $W_1 N_1(t)$ та $W_2 N_2(t)$ вираз (4) набуває в САК бажаного значення X^* , що і свідчить про її інваріантність до збурень.

$$X(t) = \lim_{\alpha \rightarrow \infty} (1 + \alpha)^{-1} [\alpha X^*(t) + W_1 N_1(t) + W_2 N_2(t)] = X^* \quad (6)$$

Очевидне обмеження реалізації такої САК (за відхиленням), що впливає навіть при відомому операторі W з неможливості реалізації [2] зворотнього йому оператора W^{-1} , а також і з забезпечення умови $\alpha \rightarrow \infty$.

При застосуванні в САК комбінованого принципу керування [3] керувальне діяння формується з врахуванням і відхилення $e(t)$ і збурення N_1 .

$$Y(t) = W_{p1} e(t) + W_{p2} N_1(t), \quad (7)$$

а вираз (1) моделі об'єкта керування набуває вигляду:

$$X(t) = (W W_{p1} + 1)^{-1} [W W_{p1} X^*(t) + (W W_{p2} + W_1) N_1(t) + W_2 N_2(t)]. \quad (8)$$

За умови $W_{p2} = -W^{-1} W_1$, яка дає нульове значення оператора $(W W_{p2} + W_1)$ при змінній N_1 в (8), отримуємо інваріантну до $N_1(t)$ САК. Але вона виходить неінваріантною до збурень $N_2(t)$ і не є очевидно оптимальною відносно точності керування в САК, а та-

кож вимагає знання операторів W і W_1 об'єкта керування, що є проблематичним.

Для оцінювання впливу цих операторів на точність керування в САК побудуємо модель об'єкта керування без врахування дії невимірюваних збурень $N_2(t)$:

$$\hat{X}(t) = \hat{W}(\hat{\beta})Y(t) + \hat{W}_1(\hat{\beta})N_1(t), \quad (9)$$

де вектор $\hat{\beta}$ параметрів модельованих операторів $\hat{W}(\hat{\beta})$

і $\hat{W}_1(\hat{\beta})$ знаходиться за умови мінімуму середньоквад-

ратичної норми близькості виходів $X(t)$ об'єкта (1) і $\hat{X}(t)$ моделі (9) (з критерієм оптимальності як мінімальні похибки моделі):

$$J(\hat{\beta}) = \|X(t) - \hat{X}(t)\|^2 = \min. \quad (10)$$

Для забезпечення інваріантності та оптимальної точності САК модель (9) та алгоритм мінімізації критерію оптимальності (10) повинні шляхом поточного

підлаштування вектора $\hat{\beta}$ параметрів моделі макси-

мально наближати сигнал моделі $\hat{X}(t)$ до сигналу об'єкта $X(t)$. За рахунок поточного підлаштування вектора параметрів $\hat{\beta}$ неявно і лише в деякій мірі усувається також вплив неконтрольованої множини випадкових збурень $N_2(t)$. Високочастотна складова $N_2(t)$ як правило може усуватись за рахунок інерційності об'єкта керування і її усереднення. А низькочастотна складова $N_2(t)$ компенсується в моделі (9) шляхом поточного підлаштування $\hat{\beta}$ за умови мінімуму виразу (10).

Якщо врахувати похибку сигналів $X(t)$ об'єкта (1) та $\hat{X}(t)$ моделі (9), то

$$X(t) = \hat{X}(t) + \xi(t), \quad (11)$$

а похибка знайдеться як

$$\xi(t) = \left(\hat{W}(\hat{\beta}) - W \right) Y(t) + \left(\hat{W}_1(\hat{\beta}) - W_1 \right) N_1(t) - W_2 N_2(t). \quad (12)$$

Залежно від структури операторів $\hat{W}$ і $\hat{W}_1$ та якості налаштування $\hat{\beta}$ норма похибки $\|\xi(t)\|$ може бути більшою за відповідну норму $\|W_2 N_2(t)\|$, дорівнювати їй або бути меншою. Якщо оператори W і $\hat{W}$ складніші за W і W_1 , а перелаштування вектора $\hat{\beta}$ задовольняє умову мінімуму (10) та врахуванням тільки низькочастотної складової $N_2(t)$, справедливою є нерівність

$$\|\xi(t)\| < \|W_2 N_2(t)\|. \quad (13)$$

В цьому випадку комбіноване керування (7), отримане для моделі (9) з операторами $\hat{W}$ і $\hat{W}_1$, більш точне, ніж керування (7), отримане для точних операторів W і W_1 , навіть якщо вони були відомими. Це визначається тим, що модель (9) з таким налаштуванням $\hat{\beta}$, яке задовольняє умову (13), частково враховує вплив і невимірюваних збурень N_2 . Чим точніша модель (9) і кращий алгоритм оптимізації (10), тим ближча норма $\|\xi(t)\|$ до нуля, а САК до абсолютної інваріантності.

Підстановка значення $\hat{X}(t)$ з (9) у рівняння (11) дає

$$\begin{aligned} X(t) &= \hat{W}Y(t) \pm \hat{W}_1 N_1(t) + \xi(t) = \\ &= \hat{W} [W_{p1}(X^*(t) - X(t)) + W_{p2}N_1(t)] \pm \\ &\quad \pm W_1 N_1(t) + \xi(t) \end{aligned}$$

звідки

$$\begin{aligned} X(t) &= \left(1 + \hat{W} W_{p1} \right)^{-1} \times \\ &\times \left[\hat{W} W_{p1} X^*(t) + \hat{W} W_{p2} N_1(t) \pm \hat{W}_1 N_1(t) + \xi(t) \right] \end{aligned} \quad (14)$$

Тепер за умови

$$W_{p2} = W^{-1} \hat{W}_1, \quad (15)$$

яка очевидно може бути реалізованою, бо $\hat{W}$ і $\hat{W}_1$ відомі, вихідна величина $X(t)$ складає

$$X(t) = \left(1 + \hat{W} W_{p1} \right)^{-1} \cdot \left[\hat{W} W_{p1} X^*(t) + \xi(t) \right] \quad (16)$$

Для виразу моделі об'єкта керування (16) тепер можна вибрати регулятор W_{p1} такий, що задовольнить умову (10) оптимальної точності керування, і W_{p2} , що задовольнить умову автономності (15), яка саме і забезпечує інваріантність САК щодо збурень N_1 , навіть за умови діяння нестационарних збурень N_2 . Отже, цей вибір лімітується точністю моделі об'єкта керування (9), що впливає на виконання умов інваріантності та оптимальності САК.

Висновок. Виходячи з точності (адекватності) математичних моделей нестационарних об'єктів можна при застосуванні комбінованого принципу керування вибрати такі два регулятори, один з яких задовольняє умову оптимальної точності керування, а другий умову інваріантності системи керування, навіть за умови діяння нестационарних збурень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кухтенко А.Н. Проблема инвариантности в автоматике.— К.: Гостехиздат УССР, 1936.— 376.
2. Теория инвариантности и её применение // Труды В. Всесоюзного совещания.— К.: Наукова думка, ч. I, II, 1979.
3. Ладанюк А.П. Теория автоматического управления (курс лекцій, ч.1).— Вінниця, НУХТ, 2004.— 184 с.

Одержана редколлегиею 12.12.07 р.